

Lokalne Partnerstwo naturalnych systemów wsparcia, instytucji i organizacji pomocowych w tworzeniu i realizacji polityki społecznej na szczeblu lokalnym

/raport z badań /
Łódź 2004

streszczenie

W celu zdiagnozowania głównych cech i jakości formalnych i nieformalnych systemów wsparcia działających w ramach lokalnej sfery społecznej, na zlecenie Regionalnego Centrum Polityki Społecznej w Łodzi przeprowadzono badanie zatytułowane „Lokalne partnerstwo naturalnych systemów wsparcia, instytucji i organizacji pomocowych w tworzeniu i realizacji polityki społecznej na szczeblu lokalnym”.

Wspomniane badanie zostało zrealizowane w ramach trwającej od 1999 roku współpracy Ośrodka Kształcenia Służb Społecznych Uniwersytetu Łódzkiego z Regionalnym Centrum Polityki Społecznej przy Urzędzie Marszałkowskim w Łodzi. Stanowiło ono kontynuację prowadzonych konsekwentnie od początku istnienia RCPS analiz empirycznych województwa łódzkiego mających na celu diagnozę głównych problemów społecznych regionu oraz inwentaryzację publicznych i niepublicznych zasobów pomocowych pozostających do dyspozycji mieszkańców, ich opiekunów, a także działających na terenie województwa pracowników socjalnych. W ramach tego wieloletniego i unikalnego wspólnego przedsięwzięcia badawczego OKSSUŁ i RCPS przeprowadzono m.in. analizy skuteczności pomocy społecznej województwa łódzkiego oraz badania działań pomocy społecznej wobec klientów z grup najwyższego ryzyka socjalnego (dzieci, młodzieży, ludzi starszych i niepełnosprawnych). Wyniki wspomnianych badań były podstawą do sformułowania przez RCPS wniosków natury praktycznej dotyczących rozwoju systemu kształcenia i dokształcania kadr pomocy społecznej w regionie łódzkim w formie studiów podyplomowych dla kadry kierowniczej, studiów specjalizacyjnych dla pracowników socjalnych oraz organizowanych corocznie szkoleń pracowniczych. Prowadzona konsekwentnie od 1999 roku działalność edukacyjna przyniosła wyraźną poprawę poziomu wykształcenia i kwalifikacji formalnych pracowników pomocy społecznej.

Podjęte w 2004 roku przedsięwzięcie badawcze stawiało sobie ambitne cele określenia na ile klienci pomocy społecznej są aktywni, czy podejmują we współpracy z lokalnymi

organizacjami społecznymi działania czy też pozostają bierni licząc wyłącznie na publiczną pomoc społeczną.

Na podstawie uzyskanych danych empirycznych, własnych obserwacji oraz literatury przedmiotu można wskazać na kilka zasadniczych wniosków stanowiących podsumowanie dotychczasowych analiz i będących równocześnie rekomendacjami dla działań praktycznych.

1. Syndrom zależności od pomocy społecznej

Znakomita większość badanych klientów pomocy społecznej permanently zależy od tej instytucji, a blisko 90% respondentów nigdy nie korzystało z pomocy innych niż ośrodki pomocy społecznej instytucji publicznych czy organizacji społecznych. Wskazuje to na rozwój zjawiska określanego w literaturze przedmiotu jako *welfare dependency syndrom*, czyli syndrom zależności od pomocy społecznej i wymaga bliższej analizy tej niezwykle niepokojącej tendencji prowadzącej, jak na to wskazują badania w innych krajach, do trwałego wykluczenia społecznego sporej części mieszkańców naszego regionu.

2. Przyczyny zależności od pomocy społecznej

Opierając się na zgromadzonym materiale empirycznym oraz prowadzonych badaniach w latach ubiegłych przyczyn trwałej zależności od publicznej pomocy społecznej można upatrywać w:

- a. braku lub niewystarczającej ilości ofert organizacji pozarządowych działających w pobliżu miejsca zamieszkania klienta,
- b. znikomej wiedzy klientów o możliwych formach pomocy pochodzących z innych niż gminne ośrodki pomocy społecznej źródeł.

Obydwie wymienione przyczyny wskazują na potrzebę wspierania rozwoju organizacji pozarządowych oraz edukacji pracowników publicznej pomocy społecznej pracowników zakresie współpracy z niepublicznymi partnerami. Od aktywności pracownika socjalnego i znajomości oferty partnerów zależy, bowiem czy klientowi zostaną wskazane inne instytucje czy organizacje pozarządowe, z których mógłby skorzystać.

3. Potrzeba rozwoju współpracy, czyli partnerstwa lokalnego

Fundamentem dla tworzenia i realizacji polityki społecznej na poziomie lokalnym jest partnerstwo, tj. współdziałanie podmiotów działających w tym obszarze życia społecznego.

Trzeba położyć większy nacisk na budowanie, kreowanie współpracy (np. wspólne programy na rzecz wybranych grup społecznych) pomiędzy różnymi aktorami sceny publicznej i

promocję (informowanie) wśród klientów publicznych, samorządowych instytucji pomocowych działalności niepublicznych partnerów. Dzięki połączonym siłom różnych organizacji i instytucji, działających poniekąd we wspólnym interesie, klient otrzyma szerszą, pełniejszą pomoc. Jednocześnie ośrodki pomocy społecznej zostaną odciążone od nadmiaru klientów.. Współpracujące podmioty, opierając się na bazie inicjatyw, inspirowanych przez lokalnych animatorów, liderów, przy instytucjonalnym wsparciu mogą przyczynić się do zapoczątkowania zmian w dotychczasowych postawach społecznych - z roszczeniowych na akcesyjne. Oznacza to rozpoczęcie procesu świadomego włączania się klientów w realizację wspólnych przedsięwzięć w imię dobrze pojętego kolektywnego, obywatelskiego, ale i indywidualnego interesu

4. Zmiana postaw, czyli budowa społeczeństwa obywatelskiego

Spółeczeństwo obywatelskie to społeczeństwo aktywnych obywateli. Z badań wynika jednak, iż zdecydowana większość respondentów przejawia bierną postawę zarówno w odniesieniu do spraw związanych z miejscem zamieszkania, uczestnictwem w organizacjach lokalnych jak i sposobami radzenia sobie z wychodzenia z trudnych dla siebie sytuacji życiowych. Niemal wszystkich ankietowanych cechuje pesymizm w ocenie własnych szans, niewiara w możliwość sprostania zadaniom. To negatywne nastawienie prowadzi do bierności w większości sfer życia społecznego. Wielu bezrobotnych nie chce podejmować żadnej pracy. Często bieda jest wynikiem braku chęci wzięcia losu w swoje` ręce, niechęci do podjęcia znacznego wysiłku, aby z tej biedy się wyrwać. Wiele rodzin wymaga wsparcia, jednak niepokój budzi bezradność badanych. Jest to zresztą problem ogólnokrajowy.

5. Priorytet dla młodzieży

Wydaje się, iż młodzież jest tą kategorią, która wymaga przede wszystkim uwagi i pomocy. Badania wskazują na brak organizatorów i sponsorów programów nastawionych na edukację młodzieży. Mimo to w miejscowościach mniej izolowanych z szerszego otoczenia, zlokalizowanych w ośrodkach gminy lub wyposażonych w obiekt, który pełni funkcje pozaszkolne, młodzież jest aktywniejsza, z większymi aspiracjami edukacyjnymi i szerszymi zainteresowaniami. Zatem problem edukacji młodzieży powinien stać się zasadniczym przedmiotem współpracy wszystkich aktorów życia publicznego. Chodzi tu nie tylko o podniesienie poziomu ogólnej wiedzy młodych ludzi, ale o psychospołeczną edukację, wzmacnianie ich samooceny, naukę asertywności, umiejętności poruszania się na rynku pracy, wyrobienie nawyków aktywności i przedsiębiorczości już w wieku szkolnym.

6. Edukacja do metody środowiskowej pracy socjalnej dla budowy kapitału społecznego mieszkańców, aktywistów organizacji społecznych i pracowników socjalnych na szczeblu lokalnym

Doświadczenia wielu gmin w Polsce uczą, że problemy i trudności, przed jakimi stoją społeczności lokalne, są rozwiązywalne i możliwe do pokonania. Wymaga to czasu i cierpliwości oraz respektowania zasady, że nie wyłącznie 'twarde' parametry ekonomiczne i infrastrukturalne określają szanse konkretnych gmin, lecz to, co nazywane jest 'kapitałem społecznym'. Nie tylko kapitał finansowy lokalnych elit i przedsiębiorców, ale i zwykli obywatele ich postawy wobec własnych spraw decydują o tempie rozwoju oraz rozwiązywaniu problemów społecznych. Kluczową rolę w aktywizacji społeczności lokalnych powinny odgrywać instytucje pomocy społecznej i lokalne organizacje pozarządowe. Ich kadry powinny powrócić do pracy środowiskowej jako najefektywniejszej metody pracy socjalnej, na co wskazują doświadczenia innych krajów oraz zalecenia Unii Europejskiej.